MALTA

QORTI TA' L-APPELL

ONOR. IMHALLEF
GIANNINO CARUANA DEMAJO

ONOR. IMHALLEF
JOSEPH R. MICALLEF

ONOR. IMHALLEF
TONIO MALLIA

Seduta tas-7 ta' Dicembru, 2007

Appell Civili Numru. 568/1996/2

Joseph Vella, Joseph Zammit u martu Victoria Zammit.

v.

Nazzareno Farrugia u martu Maryanne Farrugia.

Il-Qorti;

Rat l-att tac-citazzjoni pprezentata mill-atturi li tghid hekk:
"Peress illi in forza ta kuntratt fl-atti tan-Nutar Dottor Pierre Falzon datat hdax (11) ta' Awissu 1994, il-konvenuti kienu assenjaw b'titolu ta lokazzjoni *Il-Laundry* bla numru izda bl-isem ta' *Maryanne's Laundry Garage* numru wiehed (1)

fi New Street off Saint Margaret Street, Siggiewi u dana versu dawk il-pattijiet u kundizzjonijiet hemm stipulati fl-istess kuntratt (Dok “A”);

“Peress illi l-istess kuntratt si tratta ta lokazzjoni ta negozju liema negozju kellu jinkludi dawk il-permessi kollha mehtiega skond il-ligi biex jigi gestit tali negozju;

“Peress illi difatti l-istess permessi ghal dan in-negozju kellhom jduru a favur tal-atturi zmien xahrejn mid-data tal-istess kuntratt;

“Peress illi l-istess negozju kien jinkludi wkoll diversi attrezzaturi u makkinarju intrinsikament konnessi ma dan il-generu ta negozju.

“Peress illi l-istess atturi ntrabtu li ihallsu korrispettiv ghall-akkwist tal-makkinarju w attrezzaturi elenkati fl-istess kuntratt, liema korrispettiv pero’ jirrifletti mhux biss il-prezz tal-istess makkinarju izda wkoll il-korrispettiv tal-avvjament tal-istess negozju kif ppruvat ahjar waqt is-smiegh ta din il-kawza;

“Peress illi l-konvenuti naqsu mhux talli li jdawwru l-permessi tan-negozju in kwistjoni zmien xahrejn mid-data tal-kuntratt izda sahansitra ghadhom sal-gurnata tallum ma dawrux l-imsemmija permessi.

“Peress illi rrizulta sussegwentement ghal kuntratt ta lokazzjoni, illi certu makkinarju u attrezzaturi meritu tal-istess ftehim u li huma indispensabbli ghal negozju ta dan il-generu, ma kienux koperti bil-permessi mehtiega mill-Awtoritajiet koncernati.

“Peress illi *di fatti* saru diversi rapporti lill-Pulizija mill-girien dwar it-thaddim u presenza ta certu makkinarju f’din il-*Laundry*.

“Peress illi difatti l-istess atturi gew diversi drabi mwissija mill-Pulizija sabiex ma jhaddmux dan il-makkinarju.

“Peress illi ma hux koncepibbli li n-negozju ta *Laundry* jista’ jigi gestit minghajr dan il-makkinarju mhux kopert bil-permessi;

“Peress illi meta l-konvenuti dahlu fi ftehim mal-atturi fuq il-kuntratt Dok “A”, huma kienu ben konsapevoli ta dan in-nuqqas ta permessi dwar certu makkinarju indispensabbli ghal tali negozju pero` ghazlu appositament li jzommu lill-atturi fl-oskurita ta’ dawn il-fatti u dan kif ser jigi ppruvat waqt it-trattazzjoni ta dan il-kaz;

“Peress illi l-atturi ma kienux jidhlu ghal dan in-negozju li kieku kienu a konoxxenza tal-fatti kollha u cioe` li certu makkinarju indispensabbli ma kienx kopert bil-permessi mehtiega;

“Peress illi ghalhekk il-kunsens moghti fuq il-kuntratt in kwistioni huwa vizzjat *ai termini* ta’ l-**artikoli 974, 976 (1) u 981 Kap 16 tal-Ligijiet ta Malta;**

“Peress illi ghalhekk l-istess kuntratt fuq citat ghandu jigi meqjus bhala null u bla effett;

“Peress illi l-istess atturi talbu li l-konvenuti jghidu ghalhekk ghaliex din l-Onorabbli Qorti m’ghandhiex:-

“1. Tiddikjara illi l-kunsens moghti fuq l-istess kuntratt jinsab vizzjat ai termini ta’ l-**artikoli 974, 976 (1) u 981 Kap 16 tal-Ligijiet ta’ Malta** minnhabba ragunijiet imputabbli lill-istess konvenuti;

“2. Konsegwentement tiddikjara li l-istess kuntratt ta’ lokazzjoni u trasferiment ta mobbli ghandu jitqies bhala null u bla effett;

“3. Tillikwida l-ammonti kollha mhallsa mill-atturi lill-konvenuti kemm bhala kirjiet kif ukoll bhala korrispettiv ghall-makkinarju u attrezzaturi trasferiti;

“4. Tordna lill-konvenuti jhallsu l-ammont hekk kif likwidat;

“5. Tiddikjara lill-konvenuti responsabbli ghad-danni konsegwenzjali sofferti mill-atturi;

“6. Tillikwida dawn id-danni konsegwenzjali jekk ikun il-kaz permezz ta periti nominandi;

“7. Tordna lill-konvenuti jhallsu lill-atturi d-danni konsegwenzjali hekk kif likwidati;

“8. Tinnomina Nutar Pubbliku sabiex jippubblika l-kuntratt relattiv inkluz ghal kancellament tal-garanzija ipotekarja moghtija mill-atturi u kuraturi sabiex jidhru fuq l-istess kuntratt ghal eventwali kontumacja.

“Bl-ispejjez u bl-interessi skond il-ligi kontra l-konvenuti li qed jigu ngunti ghas-subizzjoni.”

Rat in-nota ta’ l-eccezzjonijiet tal-konvenuti li in forza taghha eccepew illi:
“1. Illi t-talba attrici hi assolutament bla bazi kemm fil-fatt kif ukoll fid-dritt stante li mhux minnu li l-kunsens taghhom gie karpit b’qerq jew minhabba zball sostanzjali. Dippju la jezistu l-estremi tal-qerq u lanqas tal-izball sostantiv. Il-verita` hi ben xort’ohra in kwantu l-atturi bdew jippretendu tnaqqis fl-ammont stipulat ghax-xiri minnhom tal-makkinarju u attrezzaturi.

“2. Illi effettivament l-atturi ntavolaw din il-kawza wara domandi ripetuti ghall-hlas da parte tal-eccipjenti;

“3. Illi bla pregudizzju ghall-premess u *stricto jure* l-bejgh ma sarx lanqas bil-garanzija tal-permessi relattivi tal-oggetti mibjugha.

“4. Il-lista tax-xhieda akkompanjanti c-citazzjoni tal-atturi ma hijiex ghal kollox konformi mal-ligi, **ex Artikolu 156 (4) tal-Kapitolu 12.**

“Salvi eccezzjonijiet ohra.”

Rat is-sentenza moghtija mill-Prim Awla tal-Qorti Civili fis-27 ta’ Frar, 2003, illi permezz taghha iddecidiet hekk:

"..... filwaqt li tichad is-sitt (6) u sebgha (7) talba attrici minhabba nuqqas ta' provi da parte tal-atturi, **tilqa' t-talbiet attrici** l-ohra kollha bil-mod kif premess, b'dan illi:-

"1. Tiddikjara illi l-kunsens moghti fuq l-istess kuntratt jinsab vizzjat *ai termini* tal-**artikoli 974 u 981 Kap 16 tal-Ligijiet ta' Malta** minnhabba ragunijiet imputabbli lill-istess konvenuti konsistenti f'eghmil doluz prattikat mill-konvenuti ghad-dannu tal-istess atturi;

"2. Konsegwentement tiddikjara li l-istess kuntratt ta' lokazzjoni u trasferiment ta' mobbli ghandu jitqies bhala null u bla effett;

"3. Tillikwida l-ammonti kollha mhallsa mill-atturi lill-konvenuti kemm bhala kirjiet kif ukoll bhala korrispettiv ghall-makkinarju u attrezzaturi trasferiti fl-ammont ta' disgha u ghoxrin elf lira u tlett mija u tmenin elf lira Maltija (Lm29,380);

"4. Tordna lill-konvenuti jhallsu l-ammont hekk kif likwidat ta' disgha u ghoxrin elf lira u tlett mija u tmenin elf lira Maltija (Lm29,380);

"5. Tiddikjara lill-konvenuti responsabbli ghad-danni konsegwenzjali sofferti mill-atturi;

"6. Tichad din it-talba ghall-likwidazzjoni ta' dawn id-danni konsegwenzjali minhabba nuqqas ta' provi;

"7. Tichad din it-talba biex tordna lill-konvenuti jhallsu lill-atturi d-danni konsegwenzjali stante nuqqas ta' provi;

"8. Tinnomina lin-Nutar Carmelo sive Charles Mangion bhala Nutar Pubbliku sabiex jippubblika l-kuntratt relattiv inkluz ghall-kancellament tal-garanzija ipotekarja moghtija mill-atturi u tinnomina bhala kuratur lill-Dr. Robert Abela sabiex jidher fuq l-istess kuntratt ghall-eventwali kontumaci fuq l-istess att.

"Bl-ispejjez kollha u bl-interessi legali mid-data tal-pagamenti effettivi tal-kirijiet imhallsa u l-pagamenti

akkont tal-prezz tal-attrezzaturi sal-effettiv pagament kontra l-konvenuti."

Dik il-Qorti tat is-sentenza taghha wara li ghamlet is-segwenti konsiderazzjonijiet:
"**<u>III. KONSIDERAZZJONIJIET LEGALI.</u>**

"Illi l-kawza odjerna hi bbazata fuq l-Artikoli **974, 976(1) u 981 tal-Kodici Civili, Kap.16 tal-Ligijiet ta' Malta**. L-atturi, *di fatti*, qed isostnu li l-kunsens taghhom ghall-kuntratt datat 11 ta' Awissu 1994 meta l-konvenuti assenjawlhom b'titolu ta' lokazzjoni l-*laundry* (bhala *"going concern"* inkluz il-makkinarju) kien vizzjat minhabba zball sostanzjali kif ukoll ghax gie karpit b'qerq.

"Illi kif inghad fis-sentenza **"Godfrey Aquilina noe vs Vincent Borg et"** (P.A. (AJM) 10 ta' Marzu 1997 – Vol.LXXXI.iii.44), *"il-kuntratti u konsegwentement l-obbligazzjonijiet naxxenti minnhom, jistghu jigu rexissi jekk jonqos xi wiehed jew izjed mill-elementi essenzjali mehtiega ghall-validita' ta' kuntratt u cioe' kapacita', kunsens, oggett u kawza lecita."*

"Illi ghalhekk il-kunsens tal-persuna li tassumi l-obbligazzjoni huwa element essenzjali ghall-ezistenza ta' l-istess obbligazzjoni. Illi skond l-**artikolu 974 tal-Kap 16:**

"*"Jekk il-kunsens ikun gie moghti bi zball, jew mehud bi vjolenza jew b'ghemil doluz, ma jkunx jiswa."*

"**(A)** <u>**KUNSENS MOGHTI BI ZBALL.**</u>

"Illi l-**artikolu 976 (1)** jipprovdi hekk:-

"*"L-izball dwar il-fatt ma jgibx in-nullita' tal-kuntratt hlief meta jaqa' fuq is-sustanza nfisha tal-haga li tkun l-oggett tal-ftehim."*

"Illi fis-sentenza **"A. Aquilina et vs Av.Dottor A.H.Farrugia noe"** (P.A. (RCP) 22 ta' Mejju 2001 – Cit.Nru: 2689/96/RCP) gie kkwotat is-segwenti:-

"*"Illi dwar vizzju tal-kunsens minhabba zball, il-ligi tiddistingwi bejn zball dwar il-ligi li ma jgibx nullita` hlief meta dan ikun il-kawza wahdanija jew ewlenija tieghu, u zball ta' fatt li ma jgibx in-nullita` tal-kuntratt hlief meta jaqa' fuq is-sustanza nfisha tal-haga li tkun l-oggett tal-ftehim (Art 975 u 976 tal-Kap 16)".*

"*"Illi dejjem gie ritenut mill-Qrati taghna li biex jaghti lok ghat-thassir tal-kuntratt l-izball ta' fatt irid ikun zball sostanzjali. Il-Qorti ta' l-Appell fis-sentenza tat-30 ta' Marzu, 1936 fl-ismijiet "***Alessandro Portanier vs Paolo Dalli***" irriteniet li 'errore di fatti' ma jgibx ghan-nullita` tal-konvenzjoni 'se quando cade sulla sostanza stessa della cosa che ne e` l'oggetto'. In sostenn ta' dan saret referenza ghal dak li jinghad minn l-awtur Franciz Laurent (Vol XV, p 455) li fuq dan il-kuncett qal hekk: 'Pothier ci dira` cio` che bisogna intendere per errore sulla sostanza della cosa. L'errore annulla che le parti hanno avuto principalmente di mira e che forma la sostanza di questa cosa. L'errore sulla sostanza e` dunque un errore sulla qualita`, ma non ogni errore sulla qualita` e` sostanziale; bisogna che esso cada su di una qaulita` principale, ed e` l'intenzione delle parti quello che deve decidere se una qualita` e` o no principale. E il caso di applicare il principio di Domat: Le parti non avrebbero contrattato se avessero saputo che la cosa non aveva quella qualita` che esse le supponevano; l'errore sara` sostanziale".* ("**Godfrey Aquilina noe vs Vincent Borg et**" – P.A. (AJM) 10 ta' Marzu 1997 - Vol LXXXI.III.44).

"Illi 'nfatti, fis-sentenza **"Sacerdot C. Caruana et vs M.Bugeja"** (A. C. 5 ta' April 1922 – Vol.XXVE.ii.81) illi *"...per invalidare una transazione per errore sull'oggetto, pertanto, l'errore deve aver avuto tanto peso subiettivo sull'animo del contraente, da rendere certo che questi, in difetto di quell'errore, non sarebbe intervenuto...".*

"Illi mbaghad fis-sentenza **"Onorato Pisani vs Negte. Joseph Mamo noe"** (A.K. 7 ta' Novembru 1933 – Vol.XXVIII.i.1218) intqal li *"…l'errore, per essere causa di vizio del consenso, deve essere scusabile. La dottrina da accettarsi nella soggetta materia e' quella secondo cui*

l’errore non puo’ addursi quando e’ l’effetto di grande negligenza, per cui il contraente avrebbe potuto accorgersi dell’errore anche con lieve diligenza, perche’ in tale caso e’ da applicarsi la massima qui sua culpa damnum sentit, non videtur damnun sentire. Ed in applicazione di tale dottrina, la Corte di Appello di Sua Maesta’, il di’ 28 marzo 1909, in re Axisa vs Aquilina (Collez. Vol.XVII.i.108) ritenne che : una dichiarazione di un fatto inserto in un contratto non si puo’ impugnare per causa d’ignoranza o di errore, quando colui che la impugna non poteva, nel momento di tale duchiarazione, trovarsi in istato di tale ignoranza od errore.”

“Illi dan kif gie kkonfermat fis-sentenza **“M. G. Philips vs R. Storace et”** (A.K 14 ta’ Frar 1941 - Vol.XXXIA.i.12), kif ukoll **“C. Zarb et vs G. Xuereb”** (A. K. 13 ta’Ottubru 1998 - Vol.LXXXII.ii.1027) fejn intqal illi:

“*“Zball ta’ fatt jipproduci n-nullita’ tal-konvenzjoni meta jaqa’ fuq is-sostanza tal-haga li tifforma l-oggett tal-konvenzjoni hija l-opinjoni preferibbli li l-kelma ‘sustanza’ ghandha tittiehed bhala sinonimu ta’ ‘kwalita’ sostanzjali’ u li din il-kwalita’ tiddependi mill-intenzjoni tal-partijiet (Vol.XXXII.ii.157).”*

“**(B)** <u>**B’GHEMIL DOLUZ**</u>

“Illi l-**artikolu 981** jippreskrivi li l-ghemil doluz huwa motiv ta’ nullita’ tal-ftehim, meta l-inganni maghmulin minn wahda mill-partijiet ikunu tali li minghajrhom il-parti l-ohra ma kienitx tikkuntratta. Izda l-istess artikolu jkompli jghid li dan l-ghemil doluz ma jistax ikun prezunt, imma ghandu jigi ppruvat.

“Illi fl-ewwel lok jinghad li fis-sentenza **“G. Germani Mifsud et noe vs Chierico F. Bonnici”** (A. K. 4 ta’ Gunju 1910 – Vol.XXIC.ii.63) il-Qorti tenniet li: -

“*“…e’ mestiere osservare che ogni uomo savio e prudente, prima di fare una promessa, deve prendere le necessarie cautele esatte dal proprio interesse, e se egli non le ha prese, la legge non gli deve ne’ protezione ne’*

difesa "Leges vigilantibus prosunt" imperocche' se cosi non fosse, la stessa mala fede trarrebbe profitto dalla facilita' di far rescindere le convenzioni, per esimersi dall'obbligo di rispettare i patti che sarebbero I piu' legittimi."

"Kif ukoll:-

"*"Se non e' stata impiegata una scaltrezza ed un artifizio riprovato dall'onore per cui anche un uomo accorto sarebbe caduto nel laccio tesogli, il tribunale non puo' asoltare la voce di colui che non puo' la slealta' altrui senza gettare sopra se' stesso la taccia di spensierato ed imprudente, quando la sua cieca ed incompatible fiducia poteva molto facilmente essere istruita."*

"Illi skond is-sentenza **"N. Dimech vs Nobbli Markiz N. Zimmermann Barbaro et"** (A. K. 7 ta' Dicembru 1935 – Vol.XXIX.ii.832) mhux kwalunkwe ngann ta' kontrajent wiehed ghad-dannu ta' l-iehor jammonta ghad-*dolo* rikjest mill-ligi bhala motiv ghall-annullabilita' ta' kuntratt. L-ingann irid ikun tali li ma jhallix lill-kontrajent ingannat il-kuxjenza ta' dak li kien qieghed jaghmel u l-indipendenza tal-kunsens tieghu; u tali wkoll li minghajru ma kienx jikkuntratta. Id-*dolo* jipproduci l-izball u dana jrid ikun invincibbli. Ukoll inghad li bhal ma mhux kwalunkwe skaltrezza pratikata ghad-dannu ta' haddiehor taqa' taht is-sanzjoni tal-ligi, hekk ukoll mhux kull kredulita' zejda taqa' taht il-protezzjoni taghha.

"Illi 'n oltre' fis-sentenza **"E. Sciberras vs Nobbli N. Zimmermann Barbaro"** (A.K. 13 ta' Frar 1946 – Vol,XXXIIC.ii.223) il-Qorti ghamlet is-segwenti konsiderazzjonijiet:-

"*"Illi, kif josserva l-Baudrey, l-annullabilita' ta' kuntratt bazata fuq ghemil doluz tissuponi wkoll l-izball li waqa' fih il-kontraent li jaghmel l-istanza ta' l-annullament minhabba l-ghemil doluz ta' l-iehor; imma b'din id-differenza, illi mentri l-izball, bhala motiv per se' indipendentement mill-ghemil doluz, hemm bzonn li jaqa' fuq is-sustanza tal-haga, inveci l-izball effett tal-ghemil doluz ma hemmx*

bzonn li jaqa' fuq is-sustanza tal-haga (ara loc. Cit. Pg 160, para 117). L-istess jghid il-Laurent (Principi Dto.Civ. Vol.XV.p.463 para.522) bil-kliem '……il dolo e' sufficiente anche quando l'errore che dal medesimo risulta non e' sostanziale".

"*"Illi kif josserva l-Laurent (loc.cit.para 524) 'ogni vizio del consensio e' individuale e deve esere valutato dal punto di vista della persona che contratta. Il magistrato deve mettersi al posto di quella per determinare l'influenza che i fraudolenti raggiri hanno potuto esercitare sull'animo di lui…'.L-istess ighid il-Planiol "Dol civil et dol criminal" no.37,pag.571, u l-Baudrey, loc.cit.para.103, bil-kliem:- 'Per conseguenza, nel valutare i fatti che lo costituiscono, dobbiamo chiederci se la persona che ha acconsentito fosse piu' o meno intelligente, se date le circostanze fosse piu' o meno facile ingannarla'."*

"*"Illi r-ricerka jekk l-ghemil doluz kienx kif ghall-finijiet ta' din l-azzjoni hemm bzonn li jkun, jigifieri determinanti, hija wahda ta' fatt, li ghandha tigi meqjusa fic-cirkustanzi partikolari ta' kull kaz. Id-distinzjoni antika bejn ghemil doluz 'causam dans contractui' u ghemil doluz 'incidens in contractum' hija ormai skartata in vista tal-lokazzjoni tal-ligi. Il-Laurent jikkritikaha (loc.cit.para. 523, pg 464). Ir-Ricci hu ferm car fuq dan il-pont, u fil-komment tieghu ghall-artikolu korrispondenti tal-Kodici Taljan, li hu identiku ghal dak Malti, jghid hekk:- 'Perche' il dolo produca la nullita' del contratto deve esere tale che senza di eso non avrebbe avuto luogo il contratto. Questo criterio, adottato dal nostro legislatore ha bandito dal diritto patrio le sottili distinzioni che la scuola faceva tra dolo positivo e negativo, tra dolo principale e incidente. Al giudice chiamato ad applicare l'articolo 1115 poco deve interessare se il dolo siasi posto in essere con atti positivio negativi, se esso abbia avuto luogo prima di iniziare le trattative del contratto durante il corso delle medesime, o se l'inganno sia caduto su cio' che e' principale, ovvero su quello che e' accessorio; una sola indagine esso e' chiamato a fare, e questa consiste nel vedere se, ove dolo non vi fosse stato, la parte ingannata avrebbe oppur no conchiuso il contratto……".*

"Illi fil-kawza **"Alice Cassar Torregiani vs A.R.Manche'"** (A. K. 17 ta' Marzu 1958 – Vol.XLIIA. i.126) il-Qorti tal-Appell ikkonkludiet illi f'kazijiet bhal dawn l-inganni jridu jkunu ta' natura li jistghu jaghmlu impressjoni fuq bniedem sensat, u tali li jeccedu l-limiti tal-furberija tollerata fin-negozju; ghalhekk wiehed ma jistax, fil-konsiderazzjoni taghhom, jipprexxindi mill-kondizzjoni personali tal-partijiet; u fil-valutazzjoni taghhom huwa mehtieg li wiehed jara c-cirkustanzi kollha li fihom gie konkjuz in-negozju. Mill-banda l-ohra sakemm ma jkunx hemm *dolo* fil-veru sens, jew frodi, s-semplici tifhir tal-oggett u l-ezagerazzjoni tal-valur intinseku tieghu, wehedhom, ordinarjament mhumiex hlief is-solita xorta ta' inkoreggiment li fin-negozju huwa tollerat bhala *"dolus bonus"*, biex dak li jkun jkompli jsahhah il-volonta' tal-parti l-ohra biex tikkonkludi l-ftehim. Izda l-istess Qorti kompliet li huwa veru li l-kumpratur seta' jaghmel l-indagnijiet opportuni biex jitkixxef jekk dak li jkun qallu l-venditur kienx minnu; imma jekk ic-cirkustanzi huma tali li x-xerrej ma kellux ragunijiet biex jiddubita mill-assikurazzjonijiet tal-venditur, l-ingann jibqa' li kien il-kawza determinanti tal-bejgh, u kwindi huwa motiv ta' annullament tal-bejgh ta' dak l-oggett.

"**<u>IV. APPLIKAZZJONI TAL-LIGI GHALL-KAZ *DE QUO*.</u>**

"Illi mill-provi, xhieda u dokumenti prodotti mill-partijiet din il-Qorti taghmel is-segwenti konsiderazzjonijiet. Illi fl-ewwel lok rrizulta li n-negozju kien jikkonsisti f'assenjazzjoni b'titolu ta' lokazzjoni tal-*Laundry* gestita mill-konvenuti lill-atturi u dan bhala *"going concern"* kif ukoll l-atturi kienu qed jintrabtu li jixtru l-makkinarju w attrezzi li kienu konnessi mal-istess negozju. Kwindi kienet cara l-intenzjoni tal-atturi li riedu jahdmu mill-istess fond u jkomplu bl-istess generu ta' negozju. Mhux kontestat lanqas illi l-permessi ma darux fuq l-istess atturi fiz-zmien stipulat fl-iskrittura cioe' fi zmien xahrejn li saret. Irrizulta wkoll li ma jezistux il-permessi kollha necessarji fuq certu makkinarju indikat fl-istess skrittura privata.

“Illi l-atturi min-naha taghhom qed jargumentaw li l-kunsens taghhom kien vizzjat stante li gie karpit b’ghemil doluz min-naha tal-konvenuti kif ukoll moghti bi zball. Dan ghaliex il-konvenuti nonostante li kienu a konoxxenza tal-fatt li ma kellhomx permessi ghall-makkinarju kollu qalulhom li kellhom il-permessi kollha u ntrabtu li jdawruhom fuq l-atturi fi zmien xahrejn mid-data ta’ l-iskrittura. Illi l-konvenuta urietilhom permess minnhom, huma fdawha u baqghu ghaddejjin bin-negozju.

“Illi mid-dokumenti esebiti (a fol.47 tal-process; Dok. “FGC 1” u “FGC 2” a fol.95 u 96 tal-process) li huma l-licenzji tal-Pulizija mahruga a favur il-konvenuti biex joperaw il-*laundry* fil-fond in kwistjoni u ghall-certu makkinarju hemm indikat johrog bic-car u bla ebda dubju kwalunkwe li huwa minnu li ma kienx hemm il-permessi kollha fuq il-makkinarju li kienu qed jakkwistaw l-atturi skond klawsola 5 fl-iskrittura tal-11 ta’ Awissu 1994. Anzi skond Dok. “FGC 1” (a fol.95 tal-process) is-sitwazzjoni ghadha hekk tant li fl-1998 fil-licenzja li ghadha tghajjat lil Nazzareno Farrugia hemm is-segwenti : *“to keep a laundry at “Fresh and Clean Laundry” provided no nuisance be caused to neighbours. No use of existing dry cleaning machines be made before an application is cleared by the Industrial Hygiene limit of this department.”*

“Il-kwistjoni li ghandha quddiemha din il-Qorti hija jekk il-fatt li l-konvenuti ma informawx lill-atturi li ma kellhomx il-permessi kollha tal-makkinarju u l-attrezzi li kienu ser jigu trasferiti lilhom bhala parti mill-kera tal-azzjenda ta’ *laundry* kienitx ekwivalenti ghal ghemil doluz u b’konsegwenza ta’ dan kollu jekk il-kunsens tal-atturi inghatax ukoll bi zball.

“Illi ovvjament l-konvenuti qed jopponu dan kollu u fil-fatt skond huma jsostnu li fil-fatt ma ingannaw lil hadd u l-atturi messhom ghamlu l-indagni taghhom u mhux baqghu biss fuq dak li qalulhom il-konvenuti. Pero’ kif inghad fis-sentenzi fuq citati, hija l-opinjoni ta’ din il-Qorti li ghalkemm il-ligi ma tipproteggiex il-kredulita’ zejda jistghu jezistu cirkostanzi fejn min ikun qed jinnegozja ma jkollux ghalfejn jiddubita dak li kien qed jigi prezentat lilu bhala

fatt, u l-fatt li jafda dak li jkun qed jghidlu l-bejjiegh ma ghandux ikun ta' ostakolu sabiex tirnexxi azzjoni ta' dan it-tip, iktar u iktar meta huwa principju stabbilit li l-kuntratti mhux biss ghandhom jigu esegwieti *in bona fede*, izda ghandhom jigu interpretrati fl-istess *bona fede*, u dan necessarjament jindika li ghandu jkun hemm affidament f'limitu permessibbli bejn il-partijiet li jkunu qed jaghmlu negozju.

"Illi dan kollu jiddependi fuq ic-cirkostanzi u l-fattispecie tal-kaz in partikolari, u fil-kuntest tal-azzjoni odjerna jirrizulta lil din il-Qorti li l-ftehim milhuq bejn il-partijiet skond l-kuntratt pubblikat minn Nutar Pierre Falzon datat 11 ta' Awissu 1994 kien jikkonsisti f'kera tan-negozju ta' *laundry* ghal zmien ta' hames snin mill-1 ta' Awissu 1994, b'dan li kien jinkludi t-trasferiment tal-makkinarju kollu li kien hemm fl-istess fond hemm deskritt fejn kienet tithaddem din il-*laundry*, liema makkinarju huwa wkoll elenkat fi kwalsola hamsa (5) tal-istess ftehim.

"Illi ma hemm l-ebda dubju wkoll li tali ftehim sar dwar azjenda u tmexxija ta' *laundry* li kienet gja avvjata, u bil-hsieb li l-istess l-atturi joperaw immedjetament mill-istess *laundry*, li kienu jinkludi necessarjament it-trasferiment, almenu ghal perjodu indikat tal-permessi relattivi sabiex l-istess *laundry* tkun tista' topera legalment.

"Illi fil-fatt fi' klawsola erbgha (4) tal-istess ftehim u skrittura jinghad li:-

"*"Il-permessi tal-laudry u insurances jridu iduru fuq l-inkwilin fi zmien xahrejn millum u jithallsu u jigu sopportati mill-istess inkwilin".*

"Illi ma dan wiehed jirreferi wkoll ghall-klawsola numru tmienja tal-istess kuntratt fejn jinghad li:-

"*"Kwalunkwe kuntratti illi hemm bejn is-sid u terzi rigward xoghol ta' laundry qeghdin presenzjalment ighaddu favur l-inkwilin accettanti u kull hlas b'effett mid-data tal-1 ta' April 1994 ikun u ghandu jigi percepit mill-inklwilin".*

"Illi ma hemm l-ebda dubju li fl-isfond ta' dan kollu l-permessi relattivi kemm sabiex l-istess azjenda topera bhala *laundry,* kif ukoll li l-makkinarju indikat fl-istess kuntratt, li kien jifforma parti necessarja w essenzjali ghall-operazzjoni ta' tali azjenda, ikun kopert bil-permessi relattivi, kien ta' importanza massima, u dan huwa wkoll rifless mill-valur moghti mill-istess attrezzaturi fl-ammont ta' wiehed u hamsin elf lira Maltija (Lm51,000) liema ammont ma kienx qed jiehu biss in konsiderazzjoni l-valur intrinsiku tal-istess oggetti, izda wkoll l-fatt li tali magni setghu jigu operati skond il-ligi, w allura koperta bil-permessi, sabiex topera l-istess azjenda.

"Illi dan ghandu sinifikat ukoll partikolari meta wiehed jikkonsidra li din kienet kirja ta' azjenda li kienet qed topera, li l-istess atturi kellhom jidhlu ghall-gestjoni taghha immedjetament, tant li gie moghddi lill-atturi x-xoghol li l-istess azjenda kellha gja pendenti mal-klijenti taghha u li kienu dahlu fihom il-konvenuti, u dan huwa wkoll rifless fit-terminu qasir li ssemma fl-istess kuntratt sabiex iduru l-istess permessi, u cjoe' zmien ta' xahrejn.

"Illi ma hemm l-ebda dubju li fl-isfond ta' dan kollu u bil-mod kif inhu redatt l-istess kuntratt il-permessi kienu fattur importanti hafna fl-ambitu ta' dan in-negozju u mill-istess skrittura ma jidhirx li giet anticipata mill-partijiet xi diffikolta sabiex tali permessi iduru ghal fuq l-atturi, ghaliex kieku din kienet tissemma u wkoll ma kienx jinghad li tali permessi kellhom iduru fuq l-atturi biss fi zmien xahrejn. Dan apparti li tali klawsola numru erbgha (4) tippresumi b'mod car li tali permessi jezistu kemm fuq l-azjenda u kemm bhala makkinarju, iktar u iktar meta wara l-istess klawsola hemm elenkati l-iktar attrezzaturi importanti ghat-tmexxija tal-istess *laundry.*

"Illi ghalhekk l-atturi, in vista ta' dawn id-dettalji indikati fl-istess kuntratt kienu gustifikati li jahsbu u jippresumu li l-permessi kollha kienu in ordni u ma kien hemm l-ebda diffikulta' dwarhom, u dan meta la l-konvenuta u lanqas is-sensar Charles Cassar qatt ma qajmu dubji dwar l-istess. Fl-isfond ta' dan kollu ma huwiex kaz li din tigi kkunsidrata bhala kredulita' zejda da parte tal-atturi, kemm minhabba

dak premess u kemm minhabba l-principju fl-interpretazzjoni w esekuzzjoni tal-kuntratti li l-partijiet dejjem ghandhom jagixxu ma' xulxin *in bona fede.*

"Illi ma hemm l-ebda dubju mid-dokumenti esebiti li l-licenzji relattivi ma dahrux fuq l-atturi, u wkoll li whud jekk mhux il-maggoranza tal-makkinarju elenkat fl-istess ftehim ma kienx kopert mill-permessi relattivi w allura dan ippregudika sew l-operazzjoni tal-istess azjenda, stante li kif kienet din adebita kienet qed tithaddem, certament mill-atturi ghaz-zmien li din kienet gestita minnhom, b'mod illegali ghaliex ma kienetx debitament regolata bil-permessi relattivi u necessarji ghall-operazzjoni taghha.

"Illi din il-Qorti lanqas ghandha dubju li l-konvenuti kienu jafu x'permessi kellhom u li tali permessi ma kienux ikopru l-makkinarju kollu, u nonostante dan jidher li dwar l-istess ma qalu xejn lill-atturi, anzi jidher li certament mhux b'sens ta' *bona fede* intrabtu li l-permessi jduru fuq l-atturi, u dan ovvjament sabiex l-atturi jkunu jistghu jhaddmu l-istess azzjenda, haga li kienu jafu li ma setghux jaghmlu la darba l-makkinarju kollu ma kienx kopert.

"Illi huwa veru li l-kuntratt bejn il-partijiet jitkellem fuq il-permessi tal-*laundry*, pero' fil-kaz odjern dan necessarjament ghandu jkopri l-uzu tal-makkinarju necessarju w indikat fl-istess ftehim ghall-operazzjoni tal-istess *laundry,* stante li minghajr l-istess makkinarju l-istess azjenda ma tistax tithaddem, u fil-fatt il-prezz tal-istess attrezzaturi ndikat fl-istess kuntratt, liema magni kienu qed jigu trasferiti lill-atturi, kien wiehed li jirrifletti l-kopertura bil-permessi tal-istess oggetti, u mhux biss il-valur intrinsiku taghhom, tant li l-atturi sostnew li tali apparat wahdu u bl-installazzjoni ma kienx jiswa iktar minn hmistax-il elf lira Maltija (Lm15,000) meta l-prezz fuq il-kuntratt kien ta' wiehed u hamsin elf lira Maltija (Lm51,000) u tali prezz fih innifsu jindika li ma kienx hemm problemi dwar l-istess makkinarju.

"Illi f'dan il-kuntest allura jsegwi li l-konvenuti kienu jafu x'permessi kellhom fuq l-istess makkinarju u wkoll li huma kienu jafu li ma kellhomx il-permessi kollha necesarji

ghall-makkinarju li kienu qed ibieghu skond il-klawsola hamsa (5) tal-kuntratt. Kienu jafu wkoll li l-atturi kellhom kull intenzjoni li jkomplu jahdmu fil-fond bl-istess generu ta’ negozju u li l-makkinarju li ma kienx kopert bil-permessi kien necessarju ghat-thaddim ta’ l-istess *laundry*. Huwa ovvju illi li kieku l-atturi kienu a konoxxenza ta’ dan kollu ma kienux jikkuntrattaw u kwindi kien dan l-aggir tal-konvenuti li wassalhom biex jaghtu l-kunsens taghhom, u fl-opinjoni tal-Qorti ghalhekk dan ifisser li l-konvenuti agixxew b’*dolo* fil-konfront tal-atturi u din il-Qorti, abbazi tal-provi prodotti tinsab ukoll konvinta li kieku l-atturi kienu konoxxenti tal-fatti veri dwar il-permessi ma kienux jidhlu ghall-istess negozju u ghalhekk f’dan il-kuntest l-ewwel zewg talbiet attrici ghall-annullament tal-istess kuntratt bejn il-partjiet tal-11 ta’ Awissu 1994 pubblikat minn Nutar Pierre Falzon ghandha tigi milqugha abbazi tal-**artikoli 974 u 981 tal-Kap 16** minhabba eghmil doluz prattikat mill-konvenuti ghad-dannu tal-atturi.

“Illi huwa veru li l-konvenuti argumentaw li l-atturi ma hallsuhomx il-hames t’elef lira Maltija (Lm5,000) kif imnizzel fl-iskrittura fiz-zmien stipulat cioe’ ta’ hamsa u erbghin (45) gurnata mill-1 ta’ April 1994 imma kien biss fil-15 ta’ Ottubru 1994 li hallsuhom u qieshom gabu skuza b’hekk. Izda anki kieku ghall-grazzja tal-argument huma kienu gustifikati li ma jdawwrux il-permessi qabel il-gurnata li thallsu, (haga li ma tirrizultax li hija korretta legalment, apparti rimedji ohra li kellhom il-konvenuti) zgur li wara dik id-data ma kien hemm xejn li jzommhom li jaghmlu dan. Lanqas il-fatt li wara certu zmien l-atturi bdew jaqsmu l-pagamenti pattwiti u jhallsu f’darbtejn l-ammont dovut minnhom kull xahar ghax kif qalet il-konvenuta stess fl-affidavit taghha l-atturi kienu pjuttost regolari fil-hlas qabel. Fi kwalunkwe kaz, apparti l-fatt li dan ma jimpingi bl-ebda mod fuq il-kwistjoni odjerna u mertu tal-kawza odjerna, min-naha taghhom, il-konvenuti kienu ilhom li kisru l-ftehim, stante li l-permessi qatt ma kienu daru fuq l-atturi.

“Illi l-konvenuti ppruvaw ukoll jiskuzaw lilhom infushom billi jghidu li marru flimkien mal-atturi d-Depot tal-Pulizija biex jaqilbu l-permessi pero’ l-Pulizija talbu xi karti minghand l-

atturi li skond huma qatt ma waslu. Dan pero' bl-ebda mod ma gie ippruvat.

"Illi ghalhekk l-unika konkluzjoni plawsibbli f'dawn ic-cirkostanzi hija li l-kunsens tal-atturi moghti fuq l-iskrittura premessa kien vizzjat stante li gie karpit b'ghemil doluz mill-konvenuti a dannu tal-atturi minhabba l-inganni da parti taghhom li minghajrhom l-atturi ma kienux jikkuntrattaw. Konsegwentement l-istess kuntratt ta' lokazzjoni u trasferiment ta' mobbli huwa null u bla effett.

"Illi fl-opinjoni tal-Qorti t-talba attrici abbazi ta' zball da parte tal-atturi ma tirrizultax.

"**V. <u>LIKWIDAZZJONI TA' DANNI.</u>**

"Illi l-konsewgenza ta' dan kollu huwa li l-istess atturi ghandhom fl-ewwel lok jigu rifuzi l-ammonti li huma hallsu lill-konvenuti abbazi tal-istess ftehim u dawn jikkonsistu fis-segwenti:-

"(a) Kirijiet imhallsa fuq l-istess fond. Lm 4,380.
"(b) Akkont tal-prezz ta' makkinarju
u avvjament. Lm25,000.

"**TOTAL.**
Lm29,380.

"Illi *ai termini* tal-ligi l-konvenuti huma wkoll responsabbli ghad-danni sofferti mill-atturi u dan jikkonsisti fit-telf li l-istess atturi soffrew fl-investiment taghhom u wkoll fit-telf ta' profitt li l-istess atturi soffrew minhabba li kellhom itemmu hesrem in-negozju taghhom.

"Illi mill-provi prodotti jirrizulta li l-atturi allegaw li huma xtraw bi tnejn u ghoxrin elf lira Maltija bjankerija (Lm22,000) li minhabba li waqqfu negozju huma kienu kostretti jbieghu bil-prezz ta' hdax il-elf lira Maltija (Lm11,000) w allura ghamlu telf ta' hdax il-elf lira Maltija (Lm11,000) u dan apparti li bdew jiggeneraw xoghol fl-ammont ta' sittin elf lira Maltija (Lm60,000) fis-sena li

kellhom iwaqqfu hesrem, pero’ provi dwar l-istess a sosdisfazzjon tal-Qorti, u fil-grad rikjest mill-ligi ma ngabux f’dan ir-rigward u allura din il-Qorti tichad is-sitt (6) u seba’ (7) talba attrici.

Rat li minn din is-sentenza kien gie intavolat appell mill-konvenuti fejn ghar-ragunijiet hemm esposti, talbu r-revoka tas-sentenza moghtija mill-ewwel Qorti;

Rat ir-risposta ta’ l-appell ta’ l-atturi li biha, ghar-ragunijiet hemm esposti, talbu c-cahda ta’ l-appel u illi s-sentenza appellata tigi konfermata bl-ispejjez taz-zewg istanzi kontra l-konvenuti appellanti;

Rat is-sentenza moghtija minn din il-Qorti, diversament presjeduta, fil-25 ta’ Settembru, 2006, li in forza taghha laqghet l-appell tal-konvenuti u pprovdiet billi rrevokat is-sentenza appellata, u wara li laqghet l-ewwel eccezzjoni tal-konvenuti, cahdet it-talbiet attrici;

Din il-Qorti tat is-sentenza taghha wara li ghamlet is-segwenti konsiderazzjonijiet:
“Illi fil-paragrafu enumerat hamsa (5) tar-rikors ta’ appell jinghad hekk (fol. 242):

““Illi l-aggravji [kontra s-sentenza appellata] jikkonsistu f’illi l-ewwel Qorti ma kienitx korretta meta kkonkludiet li l-kuntratt ta’ lokazzjoni u l-bejgh tal-makkinarju kien vizzjat minhabba zball u minhabba qerq”;

“Ikkunsidrat:

“Illi huwa utili illi, qabel xejn, jigi precizat illi dak allegat mill-atturi fis-segwenti premessi ta’ l-att ta’ citazzjoni odjern (fol. 2 *tergo*):

“”Peress illi … l-istess permessi ghal dan in-negozju kellhom jduru a favur ta’ l-atturi zmien xahrejn mid-data tal-istess kuntratt;
…;

“”Peress illi l-konvenuti naqsu mhux talli li jdawwru l-permessi tan-negozju in kwistjoni zmien xahrejn mid-data tal-kuntratt izda sahansitra ghadhom sal-gurnata tallum ma dawrux l-imsemmija permessi”;

“huwa irrilevanti ghall-finijiet tad-determinazzjoni tat-talbiet attrici. Dana ghaliex permezz ta’ l-ewwel (1) talba taghhom - it-talbiet l-ohra attrici huma kollha konnessi ma’ u dipendenti minn l-ewwel (1) talba - l-atturi qed jitolbu illi jigi dikjarat (fol. 2A):

““… illi l-kunsens moghti fuq l-istess kuntratt jinsab vizzjat *ai termini* tal-artikoli 974, 976(1) u 981 kap 16 tal-Ligijiet ta’ Malta …” (sottolinear ta’ dina l-Qorti);

“Ma hemmx dubbju illi l-obbligu ghat-trasferiment ta’ l-imsemmija permessi jemergi mill-patt numru erbgha (4) tal-kuntratt dokument ‘A’ (fol. 8 sa 12) u, ghalhekk, kif jghidu tajjeb il-konvenuti fir-rikors ta’ appell taghhom ghar-rigward tad-dewmien sabiex isir l-imsemmi trasferiment (fol. 243, paragrafu enumerat 17):

““… ir-rimedju ghal dewmien fl-ezekuzzjoni ta’ obbligi kontrattwali huwa iehor [*i.e.* ma huwiex dak imfittex permezz ta’ l-ewwel talba attrici]”;

“Ikkunsidrat:

“Illi, fil-fehma ta’ dina l-Qorti, l-ezitu ta’ dan l-appell jiddependi primarjament u principalment fuq ir-risposta ghas-segwenti domanda: meta l-atturi iffirmaw il-kuntratt dokument ‘A’ fuq imsemmi kienu raw il-permessi ghat-thaddim tal-*laundry* in kwistjoni imsemmija fl-istess kuntratt? Huwa necessarju illi, qabel ma tinghata risposta ghal din id-domanda, jigi konstatat illi mill-atti processwali jirrizulta illi meta gie konkluz il-kuntratt in kwistjoni kien hemm vigenti zewg permessi illi jirrigwardaw il-*laundry* relativa. Dawn il-permessi huma dawk illi jirrizultaw minn fol. 47 (b’kopja a fol. 96) u minn fol. 95. L-ewwel permess jirrigwarda l-makkinarju illi jista’ jithaddem u t-tieni wiehed jirrigwarda il-gestjoni ta’ *laundry*. Dan konstatat, dina l-Qorti ma tezitax illi tghid illi hija konvinta illi qabel ma gie

iffirmat l-imsemmi kuntratt il-konvenuti - jew, ahjar, il-konvenuta - urew dawn il-permessi lill-atturi. F'dan ir-rigward ghandu jinghad illi filwaqt illi l-konvenuta Maryanne Farrugia fl-*affidavit* taghha tghid b'mod inekwivoku (fol. 43) - u ma hemm ebda raguni ghala ma ghandhiex titwemmen:

""Irrid nghid ukoll illi lill-atturi kont urejthom il-permessi li kelli sa dakinhar tant li fl-istess skrittura konna qbilna li ndawrulhom dawn l-istess permessi flimkien ma' l-*insurances*",

"l-atturi illi xehdu, jigifieri Joseph Vella u Joseph Zammit, ma jaqblux bejniethom dwar l-istess materja. Infatti, filwaqt illi l-attur Joseph Zammit baqa' dejjem isostni illi sakem gie iffirmaqt il-kuntratt il-konvenuti ma urewh ebda permess, mit-traskrizzjoni tal-kontroezami ta' l-attur Joseph Vella - kondott fid-disgha (9) ta' Jannar, 2002 - jirrizulta dan (fol. 134-5):

""*Dr Philip Sciberras*:
"Jigifieri [l-konvenuta] urietilkom li kellha xi permessi?

"*Xhud*:
"Permess <u>urietilna wiehed</u>" (sottolinear ta' dina l-Qorti);

"Tajjeb illi jigi innotat il-plural fil-kelma "urietilna". Dina l-Qorti ma ghandha ebda dubbju illi l-attur Joseph Vella b'hekk kien qed jirreferi ghalih innifsu <u>u ghall-attur Joseph Zammit</u>;

"Hemm ragunijiet ohra ghaliex dina l-Qorti ma tatix affidament lill-attur Joseph Zammit - illi dwaru hemm qbil illi n-negozjati illi wasslu ghall-iffirmar tal-kuntratt in kwistjoni gew kondotti principalment minnu. Dawn huma:

"(i) Kwazi fil-bidunett tal-kontroezami tieghu tal-hmistax (15) ta' Dicembru, 1999 l-attur Joseph Zammit jghid hekk (fol. 109):

""Qabel ma dhalna fil-post ahna tlabna lill-konvenuti biex juruna l-permessi biex nassiguraw li kollox kien *in regola*

izda dawna l-permessi baqghu ma urewhomniex. Ahna lanqas gejna murija dawn il-permessi meta iffirmajna l-iskrittura [*recte*: il-kuntratt]. Ahna bqajna ninsistu ghall-permessi u fl-iskrittura konna irrizervajna li l-permessi li kien hemm ezistenti ikunu permessi li jkopru kollox" (sottolinear ta' dina l-Qorti);

"Fil-kuntratt in kwistjoni ma saret ebda rizerva simili;

"(ii) L-attur Joseph Zammit jikkontradici lilu innifsu. Infatti, mit-traskrizzjoni ta' sitta u tletin (36) pagina tal-kontroezami ta' l-erbgha u ghoxrin (24) ta' Jannar, 2001 ta' l-attur Joseph Zammit, kondott quddiem l-ewwel Qorti - liema traskrizzjoni giet inkorporata fl-atti processwali fuq insistenza ta' dina l-Qorti fl-udjenza tas-7 ta' Lulju 2006 (ara verbal fol. 256) - jirrizulta illi dan l-attur qal hekk (fol. 287):
""… Jiena ghidt u nerga nghid li kull ma kollna [*recte*: konna] wara fil-pagamenti huwa xahar wiehed, sa meta sirna nafu li permessi ma kienx hemm. Imbaghad hemm waqafna totalment ma nhallsu" (sottolinear ta' dina l-Qorti);

"Mill-atti processwali jirrizulta illi l-ahhar tentattiv ta' hlas illi ghamlu l-atturi lill-konvenuti kien permezz ta' *cheque* datat tlieta u ghoxrin (23) ta' Dicembru, 1995 (fol. 48A). Però, jidher illi l-attur Joseph Zammit nesa illi fl-*affidavit* tieghu (fol. 25 sa 30), illi huwa ikkonferma bil-gurament fil-hamsa u ghoxrin (25) ta' Frar, 1997, huwa qal illi huwa sar jaf illi parti mill-makkinarju ma kienitx koperta bil-permess ghall-habta tal-bidu tas-sejf ta' l-1995 (ara paragrafi enumerati 12 u 13 ta' l-*affidavit*, fol. 26 u 27);

"Ikkunsidrat:

"Stabbilit illi, kif già inghad, qabel ma gie iffirmat il-kuntratt in kwistjoni il-konvenuti urew il-permessi vigenti lill-atturi, isegwi illi l-atturi - qabel l-iffirmar - kienu jafu liema makkinarju illi kienu ser jixtru kien kopert b'permess illi jista' jithaddem fil-*laundry* in kwistjoni. Dan qed jinghad ghaliex fid-dokument a fol. 47 jinghad:

““*Nazzareno Farrugia* [il-konvenut] … *is hereby licensed to To operate (4) four washing machines at 17KW each and 5 tumble Dryers of 10 KW each* …”;

“Ghalhekk ma jistax jinghad illi, kwantu ghal xi makkinarju mibjugh illi ma kienx kopert b’permess, il-konvenuti qarrqu bl-atturi. Huwa possibbli illi l-atturi iffirmaw il-kuntratt in kwistjoni ghaliex hasbu (“zball ta’ fatt”, art. 976, Kap. 16) illi l-makkinarju mibjugh kien kollu kopert bil-permess mehtieg. Jekk gara hekk, però, kienu l-atturi stess illi inducew lilhom infushom f’dan l-izball ghaliex ma ezaminawx sewwa id-dokument a fol. 47;

“Konsegwentement - u kuntrarjament ghal kif ikkonkludiet l-ewwel Qorti fis-sentenza appellata - l-atturi ma rnexxilhomx jippruvaw illi meta huma iffirmaw il-kuntratt in kwistjoni il-kunsens taghhom kien vizzjat *ai termini* ta’ l-artikoli 974, 976(1) u 981 tal-Kodici Civili, invokati mill-istess atturi bhala bazi ghall-akkoljiment ta’ l-ewwel (1) talba taghhom. Ghalhekk, din it-talba ma tistax tintlaqa’ u, per konsegwenza, anqas jistghu jintlaqghu it-talbiet l-ohra attrici. Ghalhekk ukoll, hemm lok ghall-akkoljiment ta’ l-appell u ghar-revoka tas-sentenza appellata;

Rat ir-rikors ghal ritrattazzjoni tal-kawza imressaq mill-atturi fejn dawn, ghar-ragunijiet hemm esposti, talbu:
“... illi s-sentenza mogtija mill-Qorti ta’ l-Appell fil-25 ta’ Settembru 2006 fil-kawza fl-ismijiet fuq premessi ghandha tigi mhassra u revokata ghal kollox ghar-ragunijiet fuq moghtija u konsegwentement ghall-istess ragunijiet tordna li l-kawza fl-ismijiet premessi ghandha tigi ritrattata bl-ispejjez kollha kontra l-istess konvenuti appellanti”

Rat ir-risposta tal-konvenuti li biha, ghar-ragunijiet hemm esposti, talbu li din il-Qorti tichad it-talba ta’ l-atturi ghat-thassir u r-revoka tas-sentenza moghtija minn din il-Qorti fil-25 ta’ Settembru 2006, u t-talba biex tigi ritrattata l-istess sentenza;

Rat is-sentenza in parte moghtija minn din il-Qorti fit-28 ta’ Gunju, 2007, li biha cahdet l-ewwel aggravju mqanqal fl-

ewwel paragrafu tar-risposta tar-ritrattati, u ordnat il-prosegwiment tas-smigh tal-kawza fil-meritu;

Semghet lid-difensuri tal-partijiet;

Rat l-atti kollha tal-kawza u d-dokumenti esebiti;

Ikkunsidrat;

Illi dawn huma proceduri ta' ritrattazzjoni a bazi ta' l-artikolu 811(e) tal-Kap. 16 tal-Ligijiet ta' Malta, li jaghti dritt ghal ritrattazzjoni fejn is-sentenza tkun applikat il-ligi hazina, u a bazi ta' l-artikolu 811(g), li jaghti l-istess dritt ghal ritrattazzjoni jekk bis-sentenza ikun gie moghti izjed minn dak li ntalab. Fit-trattazzjoni orali ta' din il-kawza waqt l-udjenza tas-16 ta' Ottubru, 2007, id-difensur tar-ritrattandi stqarr li l-enfazi tat-talba taghhom hija aktar ippernjata fuq il-provvediment ta' l-Artikolu 811(e) tal-Kap. 16.

Illi l-konsiderazzjonijiet legali li jirrigwardaw il-kwestjoni tas-smigh mill-gdid ta' kawza li dwarha tkun inghatat sentenza li saret gudikat, iridu jimxu mal-principju li r-rimedju tar-ritrattazzjoni mahsub fil-Kodici Procedurali Malti huwa wiehed straordinarju li jithalla jintuza biss fil-kazijiet u fic-cirkostanzi msemmija espressament fl-istess Kodici. Minbarra dan, it-tifsira ta' l-istess cirkostanzi li tahthom jista' jintalab tali rimedju, ghandha tkun wahda ta' "interpretazzjoni strettissima" jekk mhux ukoll b'applikazzjoni rigida li ma timxix b'xebh jew b'analogija.

Illi l-process tas-smigh u t-trattazzjoni mill-gdid ta' kawza deciza ghalhekk fih zewg fazijiet: l-ewwel it-tiftix tar-raguni li tista' twassal ghat-thassir tas-sentenza moghtija (*in rescindendo*); imbaghad, jekk din ir-raguni tinstab, is-smigh mill-gdid tal-kawza fl-istadju li tkun waslet fih meta nghatat is-sentenza li tkun twaqqghet (*in rescissorio*). Sadattant, ix-xoghol ta' din il-Qorti, sakemm tkun ghadha qieghda tqis jekk jezistux ragunijiet tajbin bizzejjed biex tithassar is-sentenza attakkata, huwa dak li tara biss jekk kemm-il darba tirrixultax imqar wahda mic-cirkostanzi procedurali mahsubin fl-Artikolu 811 tal-Kodici

Proceduràli. Fl-istadju *in rescindendo* din il-Qorti m'ghandhiex tgharbel mill-gdid dwar jekk hi taqbilx jew le mal-mod kif il-Qorti tkun waslet ghall-fehmiet taghha fis-sentenza attakkata.

Illi dan kollu jingabar taht ir-regola li huwa mixtieq u mehtieg li jkun hemm ic-certezza tad-dritt u fejn kawza tkun inqatghet b'sentenza li tkun ghaddiet f'gudikat din m'ghandhiex titwaqqa' kif gieb u laqhaq, imma biss ghal ragunijiet serji u gravi. Dan kollu mbaghad jissejjes fuq il-massima li *res judicata pro veritate habetur*.

Illi huwa wkoll principju accettat li l-process ta' ritrattazzjoni ma jservix bhala t-tieni appell, b'mod li taht l-iskuza ta' xi nuqqas procedurali, il-Qorti tkun mistiedna biex terga' twettaq ezercizzju ta' ri-ezami li, fil-fatt, ma jkun xejn aktar minn skrutinju mill-gdid tal-konsiderazzjonijiet diga` maghmula mill-Qorti fis-sentenza li taghha jintalab it-thassir u s-smigh mill-gdid. Dan jghodd ghal kull wahda mill-kawzali mahsubin fl-Artikolu 811 tal-Kodici:

Illi dwar il-kawzali ta' l-applikazzjoni hazina tal-ligi (Art. 811(e) tal-Kap. 12), ir-rikorrenti tghid li din il-Qorti, fis-sentenza li taghha qeghda titlob it-thassir, "zbaljat legalment meta ghaddiet biex taghmel apprezzament mill-gdid tal-fatti u provi prodotti u dana meta fl-istess nifs l-istess Qorti ta' l-Appell esprimiet ruhha fis-sens li ma tistax taghmel u ma kinitx sejra taghmel tali valutazzjoni";

Illi dan l-istess aggravju kien gie sollevat, fl-istess termini, fil-kawza "**Jude Thaddeus sive Teddy Rapa nomine v. Francesco sive Frank Rapa nomine**", deciza minn din il-Qorti fl-14 ta' Mejju, 2007. Din il-Qorti ma jidhrilix li ghandha toqghod tirrepeti l-konsiderazzjonijiet li wassluha biex tichad l-ilment kif propost mir-ritrattand. Bizzejjed li jigi rebadit illi in konkluzzjoni din il-Qorti kienet osservat illi, "Ma hemm l-ebda nuqqas fil-kaz fejn qorti ta' revizjoni, bhalma hija din il-Qorti, terga' tqis mill-gdid il-provi li jkunu tressqu quddiem qorti ta' l-ewwel istanza. Ir-regola li trid li, normalment, qorti fi grad ta' appell ma tiddisturbax l-apprezzament tal-provi li jkun sar mill-qorti ta' l-ewwel

istanza ma tfisser bl-ebda mod li, meta l-kaz hekk jitlob, dik ir-revizjoni ma ssirx."

Din il-Qorti, fis-sentenza impunjata, qabdet il-provi li tressqu quddiem l-ewwel Qorti u minghajr ma bidlet xejn minnhom u bit-thaddim tal-principji ermenewtici accettati dwar l-interpretazzjoni tal-provi, waslet ghal fehma li kienet differenti minn dik ta' l-ewwel Qorti. Sabet li ma setghetx taghti affidament lill-attur Joseph Zammit, bil-konsegwenza li ma qablitx li meta l-atturi iffirmaw il-kuntratt ta' Awissu, 1994, il-kunsens taghhom kien affett ta' xi zball. Dan l-ezercizzju, fil-fehma ta' din il-Qorti kif issa komposta, ma jista' bl-ebda mod jitqies li jwassal ghat-thassir tas-sentenza fuq il-kawzali maghzula mill-atturi. Lanqas ma jista' jinghad li din il-Qorti (fis-sentenza impunjata tal-25 ta' Settembru 2006) kienet intrabet li ma tistharrigx il-provi mressqa quddiem l-ewwel Qorti, u mbaghad ghamlet il-kontra ta' dak li ddikjarat u ghaddiet ghal dak l-istharrig.

Fit-tieni lok, ma jidhirx li s-sentenza applikat ligi minflok ohra. Il-kaz kollu kien jirrigwarda allegazzjoni ta' vizzju tal-kunsens, u l-principji legali li jirregolaw dan l-istitut gew accettati u applikati minn din il-Qorti fis-sentenza taghha, u din il-Qorti, fis-sentenza tal-25 ta' Settembru, 2006, ma ssemmiex istitut iehor. L-ewwel Qorti fil-fatt, kienet korrettement osservat li r-ricerka ghad-difett hija wahda "ta fatt", u din il-Qorti injorat il-bqija tal-provi. Kif qalet din il-Qorti, fuq il-fatti li kienu diga` fl-atti tal-kawza sa mill-ewwel istanza, sabet li ma kienx hemm provi bizzejjed biex juru li l-kunsens ta' l-atturi kien vizjat.

L-atturi jilmentaw li din il-Qorti ma ezaminatx il-provi kollha migbura, izda biss parti minnhom. Dan, pero`, ma jirrizultax, u l-fatt li din il-Qorti, fis-sentenza taghha irriferiet ghall-partijiet biss mid-deposizzjonijiet li qieset rilevanti ghall-fini tas-sentenza, ma jfissirx li din il-Qorti injorat il-bqija tal-provi. Kif qalet din il-Qorti (Sede Inferjuri) fil-kawza "**Fogg Insurance Agencies Ltd. v. Ballut Blocks Ltd.**", deciza fil-21 ta' Frar, 2007,
"*Il-gudikant fil-mertu mhux tenut li joqghod japprezza r-rizultanzi processwali kollha jew li janalizza kull argument*

prospettat mill-partijiet imma jitqies sufficjenti li hu, wara li jkun evalwahom fil-kumpless shih, jindika dawk l-elementi li fuqhom ikun iffonda l-konvinciment tieghu u l-iter segwit minnu fil-valutazzjoni biex jasal ghall-konkluzjoni proprja."

Hekk ukoll, din il-Qorti, fil-kawza "**Formosa v. Cauchi**, deciza fit-28 ta' April, 2006, kienet osservat illi:
"*Mill-banda l-ohra, gie ritenut illi m'huwiex mistenni li dan it-tribunal jindirizza kull lamentela li tkun tressqet quddiemu. Intqal li dan il-principju ilu stabbilit fil-gurisprudenza taghna miz-zminijiet remoti u l-istess principju ftit li xejn ra kambjament f'dawn l-ahhar snin. Bizzejjed hawnhekk li din il-Qorti taghmel referenza ghal sentenza moghtija mill-Qorti ta' l-Appell fit-18 ta' Novembru 1863, fl-ismijiet Sultana utrinque li hija rapportata fit-tieni volum tad-decizjonijiet ezattament a fol.704, fejn inter alia jinghad "La circostanza che una sentenza non si trovi motivate tutte le congetture allegate dall'attore non importa motivo di nullita` della stessa, per la ragione, che la legge non richiede altro, se non le indicazioni dei motivi che abbiano determinato il gudizio della Corte, e non impone alcun dovere al giudice di rispondere a tutti gli argomenti dei contendenti.* "

Illi, fit-tielet lok, il-kwestjoni li issa tifforma s-sinsla tat-talba ghar-ritrattazzjoni – jigifieri, jekk kienx hemm vizzju tal-kunsens – kienet kwestjoni ta' interpretazzjoni li dwarha din il-Qorti tat espressament decizjoni. Dan jidher minn qari tas-sentenza nnifisha. Minhabba f'hekk ukoll il-ligi ma taghtix li ssir ir-ritrattazzjoni fuq din il-kawzali f'sitwazzjoni bhal din. Jidher li l-atturi rikorrenti qeghdin jipprovaw jinqdew b'din il-procedura tar-ritrattazzjoni biex ihajjru lil din il-Qorti kif issa komposta biex terga taghmel dak li din il-Qorti diga` ghamlet fis-sentenza impunjata u li ma ghogobx lill-istess atturi. Fi kliem iehor, qeghda ssir stedina lil din il-Qorti biex tqis l-appell mill-gdid. Dan johrog mill-fatt li l-atturi rikorrenti jilmentaw li mill-mod kif imxew l-affarijiet sas-sentenza tal-25 ta' Settembru, 2006, hija tilfet il-beneficcju tad-doppju ezami billi "mhux ser ikollha l-opportunita` ta' appell kuntrarjament ghat-tellief ta' l-ewwel istanza". L-istitut tar-ritrattazzjoni m'ghandux jintuza ghal ghan bhal dan.

Ghalhekk, din il-Qorti ma ssibx li ghandha tilqa’ t-talba ghas-smigh mill-gdid tal-kawza fuq din il-kawzali.

Illi dwar il-kawzali li bis-sentenza nghata aktar milli ntalab (Art. 811(g) tal-Kap. 12), l-atturi rikorrenti jfissru l-ilment taghhom billi s-sentenza nghatat “fuq materja oltre ossija in eccess ghal dak mitlub jew ahjar li seta’ jintalab”. Jinghad minnufih li din il-formulazzjoni oskura ta’ l-ilment ma tfissirx sewwa fejn l-atturi jaraw li nghata xi haga lil hinn milli kien intalab. Minbarra dan, la fir-rikors, u la waqt it-trattazzjoni bil-fomm, ma jintefa’ dawl ahjar fuq l-imsemmija lanjanza.

Meta titqies il-kawzali ta’ l-*ultra petita* huwa mehtieg li wiehed jara x’ikun intalab. Il-kriterju hu li t-talba f’kawza titqies minn dak li jissemma fl-att li bih il-kawza tinbeda. Mill-formulazzjoni ta’ dak l-att tal-bidu, wiehed ikun jista’ jqis jekk dak moghti fis-sentenza jkunx ghal kollox ’il barra minn dak li ntalab (*extra petita*) jew ikunx aktar minn dak li ntalab (*ultra petita*). Fil-kaz tal-lum, l-atturi rikorrenti qeghdin jilmentaw minn din ta’ l-ahhar. Ikun hemm kaz ta’ eccess bhal dan fejn il-gudikant jibbaza r-raguni tad-decizjoni fuq titolu, kawzali jew fatt guridiku, essenzjalment differenti minn dak li, permezz ta’ azzjoni jew eccezzjoni, jigi dedott mill-partijiet in sostenn tal-konkluzjonijiet taghhom. Dan il-kaz ma jghoddx fih ic-cirkostanza fejn Qorti tipprovdi rimedju li, ghalkemm ma jissemmiex bhala talba espressa, johrog *ex necessaria consequentia* minn talba ohra li tkun maghmula.

Illi meta wiehed iqis dak li talbu l-atturi fil-bidunett tal-kawza u jqabblu ma’ dak li pprovdiet din il-Qorti fis-sentenza taghha tal-25 ta’ Settembru 2006, wiehed ghandu jsib li dak li nghata jew ahjar, ma nghatax, kien sewwasew fil-kuntest ta’ dak li ntalab. Il-fatt li din il-Qorti qalbet il-konkluzjoni milhuqa mill-Qorti ta’ l-ewwel istanza ma jista’ bl-ebda mod jitfisser bhala l-ghoti ta’ xi haga lil hinn minn dak li ntalab. Id-dispozittiv tas-sentenza, ukoll jekk moghtija minn Qorti fi grad ta’ l-appell, irid jitqabbel ma’ dak li jkun intalab fl-att promotur tal-kawza u mhux ma’ dak li tkun iddecidiet il-Qorti ta’ l-ewwel grad.

Illi ghalhekk, ukoll, ma jistax jinghad li l-atturi rikorrenti wrew li s-sentenza li minnha qed jilmentaw ghandha tithassar fuq din il-kawzali.

Ghal dawn ir-ragunijiet, il-Qorti qeghda taqta' u tiddeciedi billi tichad it-talbiet tar-rikorrenti, bl-ispejjez kontra taghhom billi ma jirrizultawx il-kundizzjonijiet li jwasslu ghat-thassir tas-sentenza moghtija minn din il-Qorti fil-25 ta' Settembru, 2006, u ghas-smigh taghha mill-gdid.

< Sentenza Finali >

--------------------------------TMIEM--------------------------------